

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В. С. Вінідіктова, О. О. Разборська

Анотація. У статті розглядається податкове планування як ефективний інструмент оптимізації діяльності підприємств в умовах недосконалості податкового законодавства та посилення податкового тиску. Визначаються основні поняття податкового планування, податкової оптимізації, мінімізації податків та ухилення від сплати податків, наголошено на важливості дотримання законодавчих норм у процесі оптимізації податкових зобов'язань підприємств. Розглядаються методи та інструменти податкового планування: податкові пільги, альтернативні рішення та використання прогалин у законодавстві. Акцентується на сучасних тенденціях цифровізації податкового планування.

Ключові слова: податки, планування, податкові пільги, податкове навантаження, альтернативні рішення, цифровізація оподаткування.

Постановка проблеми. Сучасні підприємства стикаються зі зростаючим податковим навантаженням, частими змінами законодавства та посиленням контролю з боку держави. Податкове планування є ключовим засобом впливу на ефективність управлінських рішень щодо забезпечення бізнес-процесів, що допомагає справлятися з цими питаннями, оскільки дає змогу легально знижувати податкові зобов'язання, мінімізувати ризики та підвищувати фінансову стійкість. Особливу роль відіграє цифровізація податкових процесів, що сприяє прозорості та ефективності управління податками. Отже, дослідження податкового планування як інструменту оптимізації діяльності підприємств є актуальним як з наукового, так і з практичного погляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням податкового планування для забезпечення оптимізації бізнесу на макро- та мікрорівнях займаються такі вчені: С. С. Акімов, А. О. Завальнюк, А. М. Лисенко, О. В. Марченко, Т. В. Колодяжна, Л. В. Кононенко, Т. М. Орищин, Ю. О. Швець, О. В. Юрченко [4–8] та ін. Проте, враховуючи динамічність податкового законодавства та постійні зміни у бізнес-середовищі в умовах невизначеності, питання податкового планування потребує подальшого дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання податкового планування як інструменту оптимізації діяльності підприємств стикається з проблемами адаптації до змін у законодавстві, вибору оптимальних податкових стратегій та недостатньою обізнаністю про можливість зниження податкового навантаження. Вирішення цих проблем дасть змогу ефективно знижувати податкові витрати та підвищити фінансову стабільність бізнесу. Це і зумовлює вибір теми дослідження та підтверджує її актуальність.

Мета статті полягає у вивченні сутності податкового планування та аналізі тенденцій необхідності його використання як ефективного інструменту оптимізації діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. У контексті недосконалості податкового законодавства та посилення податкового тиску на бізнес методи планування оподаткування, основною метою яких є законне зменшення податкових зобов'язань, стають все більш популярними серед підприємців. Сьогодні у податковій термінології все частіше стали з'являтися поняття «податкове планування», «уникання податків», «податкова оптимізація», «мінімізація податків» [1].

Податкове планування відіграє важливу роль у фінансовій стратегії підприємства, оскільки сприяє раціональному розподілу ресурсів, зменшенню податкового тягара та зміцненню фінансової стабільності. Головна його мета – легальними способами скоротити податкові витрати, не порушуючи норм законодавства.

Суть податкового планування полягає у прийнятті управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію податкових платежів, вибір найбільш вигідного режиму оподаткування та використання наданих державою податкових пільг. Це дає змогу підприємству ефективніше розпоряджатися фінансами, зменшуючи податкове навантаження без порушення правових норм.

Важливо розрізняти податкове планування, податкову мінімізацію та ухилення від сплати податків. Планування є законним способом зниження податкових витрат завдяки грамотному застосуванню чинного законодавства. Ухилення, навпаки, передбачає свідоме приховування

доходів, маніпуляції з фінансовими документами чи заниження податкової бази, що тягне за собою адміністративну або кримінальну відповідальність. Податкова мінімізація ж базується на використанні неоднозначних правових схем, які, хоч і не порушують закон безпосередньо, можуть суперечити його суті та бути об'єктом ретельного контролю з боку державних органів. Перед розглядом конкретних етапів податкового планування на підприємстві важливо зазначити, що успішне впровадження ефективної податкової стратегії передбачає послідовне виконання кількох ключових етапів, кожен з яких має своє значення та сприяє досягненню оптимальних фінансових результатів для підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика етапів податкового планування на підприємстві

Назва етапу	Короткий зміст робіт, які виконуються
Підготовчий етап	аналіз особливостей діяльності підприємства
	призначення відповідальних осіб за податкове планування
	вивчення законодавчих норм щодо оподаткування
	формування стратегії податкового планування та прогнозування його результатів
Етап розробки	дослідження переліку податків і зборів, які сплачує підприємство, а також ставки податків та перелік можливих податкових пільг
	розробка графіка сплати податків
	дослідження законних способів зменшення податкових платежів
	формування попереднього плану податкових платежів
Етап практичної реалізації	організація постійного контролю за виконанням запланованих заходів
	здійснення контролю за правильністю обчислення податків та їх перерахування до бюджету
	забезпечення дотримання податкового законодавства та ефективного управління податковими платежами

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Податкове планування в Україні здійснюється в межах чинного законодавства, яке встановлює загальні правила сплати податків та можливості для їх оптимізації. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють податкове планування, є Податковий кодекс України [3], закони з питань оподаткування, укази Президента з питань оподаткування, міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування та ін. Вони визначають права та обов'язки платників податків, встановлюють можливі механізми мінімізації податкового навантаження, а також регулюють відповідальність за порушення податкового законодавства.

Зважаючи на законодавчі обмеження та вимоги до оподаткування, підприємства використовують різноманітні підходи для оптимізації податкового навантаження. Науковці пропонують різні методи та інструменти податкового планування, які допомагають підприємствам ефективно управляти своїми податковими зобов'язаннями, дотримуючись вимог чинного законодавства. Перелік основних методів податкового планування, що розглядаються у наукових дослідженнях, представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Перелік методів та способів податкового планування на підприємстві

Дослідник	Методи та способи податкового планування
Орищин Т. М. [4]	Законними методами податкової оптимізації визнані: застосування податкових пільг (зменшення ставок оподаткування), пільгових підприємств, перехід на спрощену систему оподаткування (дроблення бізнесу), зміна строку сплати податків (податкові канікули), використання офшорів, вибір форми діяльності, правильне формування облікової політики, придбання товарів, робіт, послуг у фізичних осіб-підприємців, правильне укладання договорів, формування статутного капіталу, схеми з давальницькою сировиною тощо
Марченко О. В., Колодяжна Т. В. [5]	Способи податкового планування: вибір облікової політики, поділ господарських відносин, зниження бази оподаткування, зміна форм господарських відносин, делегування податкової відповідальності, вибір місця реєстрації та територіального розташування, вибір форми оплати праці, використання недоліків і прогалин у податковому законодавстві, використання податкових пільг і звільнень, використання територій пільгового оподаткування, співпраця з пільговими контрагентами, зміна термінів сплати податків, ведення податкового календаря

Дослідник	Методи та способи податкового планування
Швець Ю. О., Завальнюк А. О. [6]	Методи: оптимізація через договір, застосування законодавчо передбачених пільг, спеціальні методи податкової оптимізації (метод розподілу відносин, метод заміни відносин, метод офшору, метод прямого скорочення об'єкта оподаткування, метод відстрочення податкового платежу)
Лисенко А. М., Акімов С. С. [7]	Спеціальні методи податкового планування: методи заміни відносин, розподілу відносин, прямого скорочення об'єкта, відтермінування податкового платежу, офшору, пільгового підприємства, делегування податків підприємству-сателіту, використання облікової політики

Джерело: сформовано автором на основі [4–7]

Аналізуючи підходи різних науковців до податкового планування, можна виділити кілька методів, які найчастіше згадуються у працях дослідників: використання податкових пільг, оптимізація через договірні відносини, заміна та розподіл господарських відносин, вибір облікової політики, відтермінування податкових платежів та використання офшорних юрисдикцій. Ці підходи мають різний ступінь легальності та ризикованості, тому підприємствам важливо обирати оптимальні варіанти, які відповідатимуть чинному законодавству.

Методи та інструменти податкового планування можна умовно поділити на три основні групи: податкові пільги, альтернативні рішення та використання прогалин у законодавстві.

За першою групою податкові пільги є одним із найбільш вагомих інструментів податкового планування, що дає змогу підприємствам зменшити податкове навантаження шляхом використання передбачених законодавством преференцій. Вони можуть стосуватися окремих видів діяльності, категорій платників або специфічних умов оподаткування. Одним зі способів застосування податкових пільг є використання спеціальних режимів оподаткування, які можуть включати знижені податкові ставки, звільнення від певних платежів або особливий порядок сплати податків. Наразі існують пільгові режими для певних організаційно-правових форм господарювання, що дають змогу оптимізувати податкові зобов'язання. Так, у сфері ІТ в Україні діє спеціальний режим Дія.City, що пропонує підприємствам сприятливі податкові умови. Аналогічні програми діють у багатьох країнах, де уряди намагаються привабити бізнес шляхом створення податкових стимулів.

Важливим аспектом податкового планування є вибір місця реєстрації підприємства. Деякі підприємства обирають реєстрацію у вільних економічних зонах або офшорних юрисдикціях, де передбачені сприятливі умови для ведення бізнесу. Зокрема, компанії у Сінгапурі можуть скористатися податковими стимулами для стартапів, а компанії в ОАЕ часто звільняються від податку на прибуток. До того ж підприємства можуть реєструватися за кордоном у країнах із помірною або спрощеною податковою системою, що дає змогу знизити податкові витрати. Однак важливо враховувати зміни у міжнародному податковому регулюванні, зокрема впровадження глобального мінімального податку в розмірі 15 %, ініційованого ОЕСР 2024 р. Окремо варто зазначити можливість змінювати терміни сплати податкових платежів. Для цього використовуються механізми відтермінування та розстрочення сплати податків, а також податкові векселі, що дає змогу підприємствам ефективніше управляти фінансовими потоками та уникати надмірного навантаження на бюджет у певні періоди.

До другої групи інструментів належать альтернативні рішення в податковому плануванні, які передбачають використання різних підходів до облікової політики, розподілу витрат, делегування податків, вибору виду відносин з фізичною особою (працівником) та оцінки активів, що дає змогу підприємствам оптимізувати податкове навантаження. Ще одним аспектом є правильне виокремлення основних засобів з-поміж інших активів на основі критеріїв вартості та терміну використання. Наприклад, у США існує правило Section 179, яке дає змогу компаніям одразу списати вартість придбаного обладнання у рік покупки замість того, щоб амортизувати його протягом декількох років [8].

Вирішальне значення під час планування податкових внесків має змінний характер фонду оплати праці. Розрахунок його планової величини повинен враховувати розмір мінімальної заробітної плати, середньозважену величину фонду оплати праці за минулий період, зміну кількості працівників підприємства, кадрові структурні зрушення щодо штатних і позаштатних

працівників, зміну середньої заробітної плати, пільгове оподаткування тощо. Нарахування на фізичних осіб-підприємців стримують легалізацію працевлаштування і доходів громадян. Щодо їх впливу на діяльність підприємницьких структур необхідно зазначити, що підвищуючи собівартість продукції і ціни на неї, вони позначаються на її конкурентоспроможності [4].

Також ефективним інструментом податкового планування є делегування податків через структуру аутсорсингу чи агентських відносин. Це дає змогу підприємству знизити податкове навантаження, передаючи певні функції іншим суб'єктам господарювання. Зокрема, господарські відносини через аутсорсинг (аутстафінг) можуть зменшити витрати на оплату праці та оптимізувати податкові платежі. Визначення та зміна структури капіталу підприємства можуть включати оптимізацію співвідношення власного та залученого капіталу, що впливає на податкові витрати через механізми податкового щита. Наприклад, залучення позикового капіталу дозволяє зменшити базу оподаткування за рахунок віднесення відсотків за кредитами до складу витрат.

За третьою групою до інструментів податкового планування належить використання прогаин у законодавстві, що є одним із методів податкового планування, яке базується на недосконалоості нормативно-правових актів. Воно передбачає застосування різного тлумачення норм законодавства, оскільки у різних документах можуть міститися суперечливі положення. Часто податкові нормативні акти неузгоджені між собою або з іншими законодавчими актами, що відкриває можливості для вибору найбільш вигідного варіанта оподаткування. Отже, податкове планування є невід'ємним складником фінансової стратегії підприємства, що дає змогу оптимізувати податкове навантаження та підвищити ефективність використання ресурсів.

Сучасні тенденції розвитку бізнесу вимагають впровадження інноваційних підходів до податкового планування, зокрема через активне використання цифрових технологій. Застосування digital-технологій у процедурах оподаткування забезпечує ефективність і прозорість цих процесів. Проте в Україні стан цифровізації сектора оподаткування значно відстає від розвинутих країн світу [9]. Під час податкового планування можна використовувати сучасні цифрові інструменти, які зображені на рис. 1, за принципами забезпечення учасників та користувачів бізнес-процесів на макро- та мікрорівні.

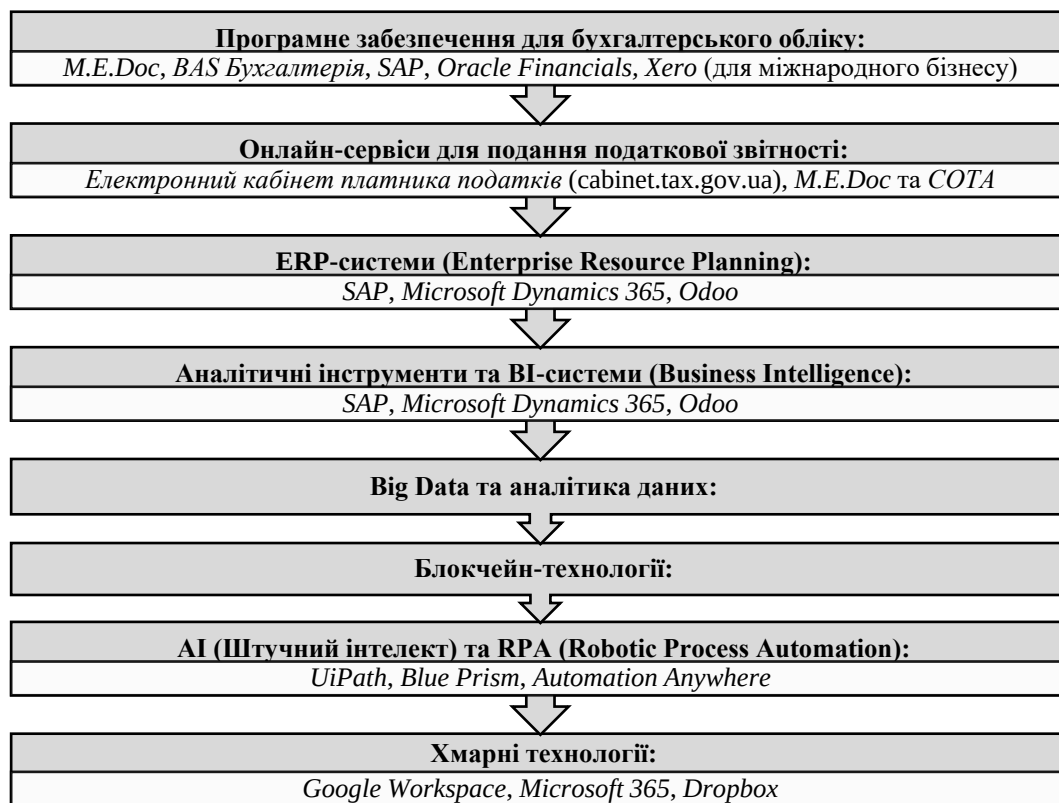

Рис. 1. Сучасні цифрові інструменти у податковому плануванні України

Ці технології дають змогу підприємствам:

- 1) аналізувати податкові дані, будувати прогнози та оптимізувати податкові стратегії (аналітичні інструменти та ВІ-системи);
- 2) інтегрувати податкове планування в загальний фінансовий менеджмент підприємства (ERP-системи);
- 3) аналізувати податкові ризики і виявляти можливості для оптимізації податкових зобов'язань (Big Data та аналітика даних);
- 4) спрощувати взаємодію з податковими органами (онлайн-сервіси для подання звітності).

У сучасних умовах підприємства повинні впроваджувати цифрові технології у процес податкового планування. Використання цих інструментів дає змогу підвищити ефективність управління податковими зобов'язаннями, оптимізувати фінансові стратегії та знизити ризики. Це забезпечує не лише відповідність законодавчим вимогам, а й сприяє прозорості, гнучкості та конкурентоспроможності бізнесу в умовах сучасної економіки.

Висновки. Податкове планування є важливим інструментом оптимізації діяльності підприємств, яке дає змогу законними шляхами зменшити податкові витрати та підвищити фінансову стабільність бізнесу. Основна мета податкового планування полягає в ефективному управлінні податковими зобов'язаннями через використання пільг та оптимальних стратегій оподаткування, що передбачені чинним законодавством. Використання методів податкового планування, як-от податкові пільги, зміна форми оподаткування, делегування податкових функцій і застосування альтернативних рішень, дає змогу значно знизити податкове навантаження. Важливим фактором для ефективного податкового планування є впровадження цифрових технологій, які значно підвищують ефективність управління податковими зобов'язаннями. Інструменти аналітики, ERP-системи та онлайн-сервіси для подання звітності допомагають знижувати податкові ризики, покращують взаємодію з податковими органами та забезпечують прозорість бізнес-процесів. Внаслідок цього застосування цифрових інструментів дає змогу підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність, знизити фінансові навантаження і забезпечити відповідність законодавчим вимогам, що є важливим аспектом для їх успішної діяльності в сучасній економіці.

Abstract. The article examines tax planning as an effective tool for optimizing the activities of enterprises in the context of imperfect tax legislation and increasing tax pressure. The author defines the basic concepts of tax planning, tax optimization, tax minimization and tax evasion, and emphasizes the importance of compliance with the law in the process of optimizing tax liabilities of enterprises. The methods and tools of tax planning, such as tax benefits, alternative solutions and the use of gaps in legislation, are considered. The author emphasizes the current trends in the digitalization of tax planning.

Keywords: taxes, planning, tax benefits, tax burden, alternative solutions, digitalization of taxation.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лагодієнко Н. В., Костенко Т. А., Рудіченко М. В. Оптимізація податкового планування на підприємствах України. *Сучасна економіка*. 2019. № 18. С. 79–84. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/18-2019/lagodienko.pdf>
2. Яцків О. М. Податкове планування як спосіб оптимізації оподаткування підприємства. *Підприємництво і торгівля: тенденції розвитку*: мат. IV Міжн. наук.-практ. конф. Одеса. 2021. С. 353–355. URL: <https://economics.net.ua/wp-content/uploads/2022/04/tezy.pdf#page=337>
3. Податковий кодекс України: Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
4. Оришин Т. М. Напрями оптимізації податкового навантаження підприємств в контексті податкового планування. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/314/300>
5. Марченко О. В., Колодяжна Т. В. Податкове планування в системі управління фінансами суб'єктів господарювання. *Бізнес Інформ*. 2021. № 11. С. 383–388. URL: https://www.researchgate.net/publication/357942112_Tax_Planning_in_the_System_of_Financial_Management_of_Economic_Entities
6. Швець Ю. О., Завальнюк А. О. Оптимізація податкового навантаження на підприємстві ПАТ «Янцівський гранітний кар'єр». *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. С. 117–124. URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/4_66_2018_ukr/18.pdf
7. Лисенко А. М., Акімов С. С. Методи прогнозування та податкового планування: вплив їх вибору на формування рішень у сфері оподаткування, аудиту та аналізу. *Причорноморські економічні студії*. 2023. № 81. С. 208–212. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/663d5761-197f-4af1-adc4-55ea94b81714/content>

8. Hayes A. Section 179: Definition, How It Works, and Example. *Investopedia*: web site. 2024. URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/section-179.asp>

9. Кононенко Л. В., Юрченко О. В. Фінансовий аналіз як інструмент оптимізації оподаткування підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2597/2515>

УДК 657:004:69

ВИКЛИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОБЛІКУ НА ВІТЧИЗНЯНИХ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

В. С. Вінідіктова, І. Г. Гевлич

Анотація. У статті розглядаються сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку в контексті викликів цифрової трансформації економіки. Аналізується вплив інноваційних рішень на процес ведення обліку в будівельній галузі. Особлива увага приділяється можливостям, які відкриваються перед підприємствами завдяки впровадженню новітніх технологій, як-от штучний інтелект, Big Data, блокчейн та хмарні обчислення. Дослідження також ідентифікує виклики, з якими стикаються підприємства в процесі цифрової трансформації бухгалтерського обліку, зокрема галузевого. За результатами зроблені висновки, визначені напрями подальших досліджень.

Ключові слова: цифрові технології, бухгалтерський облік, будівництво, інформаційні системи.

Постановка проблеми. У сучасних умовах цифрової трансформації економіки виникає необхідність впровадження інноваційних технологій у бухгалтерський облік будівельних підприємств. Використання сучасних цифрових інструментів, як-от ERP-системи, штучний інтелект, блокчейн та великі дані, відкриває нові можливості для автоматизації бухгалтерських процесів, зменшення ризиків помилок, покращення контролю за фінансовими потоками та прискорення обробки інформації. Отже, впровадження інноваційних підходів до обліку будівельних підприємств стає необхідним кроком для компаній, які прагнуть бути конкурентоспроможними у глобалізованому економічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями впливу цифрових інструментів на бухгалтерський облік та звітність займалися вчені А. Коренга, С. Приймак, О. Лемішовська, В. Лінинська, С. Онешко, Н. Хомяк, Н. Томілова-Яремчук, Д. Кобець [1–3] та ін. Проте, незважаючи на значну кількість напрацювань із цього питання, цей напрям досліджень є надзвичайно динамічним, оскільки технології постійно розвиваються, що вимагає продовження їх досліджень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Традиційні методи ведення обліку в будівельній галузі вже не відповідають вимогам сучасного середовища, яке потребує оперативної, точної та детальної інформації для забезпечення ефективного контролю та оптимізації процесів у галузі. Це і зумовило вибір та підтверджує актуальність теми цього дослідження.

Мета статті полягає у вивченні та аналізі впливу цифрових технологій на сучасний облік у будівельній галузі, а також у визначенні нових можливостей та викликів, які виникають внаслідок цієї трансформації.

Виклад основного матеріалу. Сучасні ІТ-технології та стрімкий темп їх розвитку докорінно змінюють різні сфери суспільного життя й економіки. Швидке впровадження цифрових рішень призводить до трансформації облікових систем, змушуючи підприємства адаптуватися до нових реалій. Через це цифровізація бухгалтерського обліку стає не просто тенденцією, а необхідністю, що забезпечує швидкість, точність і ефективність фінансового управління. Використання цифрових ресурсів у бухгалтерському обліку відкриває можливості для автоматизації, покращення контролю за фінансовими потоками та мінімізації ризиків, що особливо актуально для динамічної та капіталомісткої будівельної галузі.

Облік у будівництві – це збір, аналіз і обробка інформації, пов'язаної з фінансовими, матеріальними і трудовими ресурсами, що використовуються під час зведення об'єктів будівництва. Він охоплює відстеження витрат на матеріали, обладнання, працю та інші ресурси, які за-